

Hea seadus loob usaldust

Tarmo Soomere

Seadused on meil peaaegu tasuta käes võrreldes nende asjade maksumusega, mida nad reguleerivad. Mõni nädal obstruktsiooni Riigikogus ei tee seadusi kuigivõrd kallimaks. Põhiseadus on juba nii vana, et selle loomiseks tehtud kulutused kroonides on inflatsiooni taustal lausa olematud.

Näivalt tasuta asjade puudumine on aga sageli väga kallis. Ameerika näitekirjanik Arthur Miller on meenutanud: Ära usu seda, et asjadel, mis kasu ei too, pole väärtust. Isegi kui seadused ei maksa suurt midagi, siis pigem on nendega nagu vabadusega Lennart Meri mõttes: mõne asja väärtust mõistame alles siis, kui oleme selle kaotanud.

Seadus korrastab midagi. Korrastatus on meie universumis alati väärtus. Põhimõtteliselt ja fundamentaalselt. See tähendab vähem segadust – aga ka energiakulu. Mõistlikud struktuurid on nii elu, tsivilisatsiooni kui ka normaalselt toimiva ühiskonna alus. Korrastatuse loomine ja hoidmine on kallis. Nii rahalises kui ka enese pingutamise mõttes. Aga radikaalselt odavam kui minnalaskmine. Sellel kategoorial on isegi igavikuline tähendus. Nagu on kirjutanud inglise poet Alexander Pope: Kord on paradiisi esimene seadus.

Kuigi nii korra mõiste kui ka korrastatuse tajumine muutuvad ajas, ei muutu sellest ei looduseadused ega ka need fundamentaalsed seadused, mis suunavad inimeste otsustusi ja ühiskonna toimimist. Ühiskonda viimastel aastatel kõvasti räsitud kriisid töötavad alati ühtmoodi. Rikkad saavad rikkamaks ja vaesed jäävad vaesemaks. Polariseerumine kasvab. Potentsiaal rahutusteks kasvab. Need on raskesti välditavad, objektiivsed muutused.

Inimeste jaoks on probleem aga enamasti mitte niivõrd nominaalses vaesuses, kuivõrd subjektiivses, suhtelises, tunnetatavas libisemises allapoole mööda elukvaliteedi redelit. Nii üksikud inimesed kui ka ühiskond tervikuna reageerivad sellele. Koroonaviiruse pandeemia ajal ulatusid reaktsioonid protestist eliitvaksineeritute vastu kuni ulatusliku vaksineerimisvastasuseni.

Seda tüüpi ilmingute taga on lihtne tõsiasi. Sotsiaalteadused ütlevad ühel häälel, et enamik selliseid reaktsioone peegeldab põhiosas seda, kui palju inimesed usaldavad riigi institutsioone.

Seadus on usaldusloome instrument. Üks väheseid, mis on riigi käsutuses. Seetõttu peab see olema konkreetne, üheselt mõistetav ja ajahambale vastupidav.

Seadus on keel, milles riik räägib inimestega. Kahjuks aina raskemini mõistetavas murrakus. Siin on Euroopa Liit meist pikalt ees. Selle aktid on ilma erihariduseta inimesele lihtsalt mõistetamatud. Nagu õiguskantsler Ülle Madise

on märkinud, siis selles vallas oleme küll Euroopa Liidule kiiresti järele jõudmas.

Kui tahta, et keerukaid asjad töötavad, tuleb need lihtsalt lahti seletada ehk kommunikeerida. Selle sõna tähendus on nüüdseks radikaalselt teisenenud. Selle alla surutakse nii promomine, reklaam, lobitöö, vabandamine, vigade varjamine kui ka musta valgeks rääkimine. Kommunikatsioon saab teoks siis, kui teine pool on asjast aru saanud. Mitte siis, kui lihtsalt ära räägitud. Ei piisa sisendusjõulisest tekstist, elegantsetest väidetest või faktide laviinist. Sõnum peab olema mitte ainult kohale jõudnud, vaid ka mõistetud enam-vähem nii, nagu oli selle algne mõte.

Ilma konteksti, raamide ja sõnade ühiselt mõistetud tähenduseta kommunikatsioon ei toimi. Seadus on instrument, mis sätib paika raamid ja konteksti. Et aga koos keelega muutuvad taust ja märkide süsteem, on hädavajalik seaduse mõte üha uuesti lahti seletada.

Põhiseaduse mõtte ja toimimise selgitamiseks on vaja ebanormaalselt palju teadmisi. Mitte ainult õigusteadusest, vaid ka mitmetest teistest teadusharudest. Alates ajaloost ja politoloogiast ning lõpetades semiootika ja matemaatilise sotsioloogiaga.

Sellist tüüpi mõtlemine nõuab nii ühiskonna toimimise aluste kui ka inimhinge ja psühholoogia head tundmist. Muidugi tuleb kaasata nii õigusteaduse tippspetsialistid kui ka kogunud (riigi)kohtunikud. Teaduste akadeemia tiiva all toimetamine tagab, et mistahes valdkonna parim teadaolev kompetents on kiiresti kättesaadav. Loomulik, et riik ei jäta seda tööd eri huvigruppide meelevalda, vaid rahastab ise.

Tõe ja õiguse vahekorra selgitamine saanud meie kultuuri ja enesetunnetuse üheks sambaks. Lisaks sellele komplusele vaid ühe tähe. Nagu on elegantselt sõnastanud ameerika jutlustaja Henry Ward Beecher: Seadus on oluline mitte sellepärast, et ta on seadus, vaid et temas peitub õiglus. Mida selgemaks saab see aspekt meie põhiseaduse kohta, seda lihtsam on kodanikul riiki usaldada ja seda rahulikum on meie tulevik.

Tervitus Eesti teaduste akadeemia riigiõiguse sihtkapitali korraldatud rahvusvahelisele riigiõiguse konverentsile 2. juunil 2023.

[Ilmunud ajalehes Postimees 10. juunil 2023](#)